

UČIŤ SA PRE SEBA, nie pre známky

Všetci ako rodičia radi podpisujeme jednotky v žiackej knižke. Ale naozaj svedčia o tom, že deti veci chápu? Sú pre nás dôležitejšie známky ako to, či vedia mladí samostatne uvažovať, argumentovať alebo spolupracovať?

TEXT BEÁTA JAROŠOVÁ, FOTO DUŠAN VÁCLAV, JOZEF ŠTAFFEN

Aj o tom nám rozpovedal Jozef Sopoliga (43), riaditeľ Spojenej evanjelickej školy v Martine, kde sa rozhodli strategicky rozvíjať kultúru myslenia. Možno vás ich skúsenosť inšpiruje.

S čím vstupujete do nového školského roka, aká bude téma?

Minulý rok sme mali tému, ktorá sa týkala 15. výročia našej školy a mnohé veci súviseli viac s duchovným rozmerom. Hlavná téma bohoslužieb, ranných stíšení a iných aktivít znela: Stavajme svoj život na skale.

V našej škole chceme, aby žiaci mohli rásť v každom smere, aby mali kresťanský zážitok, akademický zážitok a zážitok spoločnosti. Tento rok a tie nasledujúce sa zvlášť chceme venovať akademickej časti „zážitku“ – rozvoju kultúry myslenia. Vychádzame z metódy vyvinutej na Harvardskej univerzite, ktorá má viesť k pochopeniu miesto biflovania. V mnohom vyžaduje zmenu nastavenia vyučujúcich, žiakov, ale aj priestorov či vzťahov. Predstavuje vlastne kultúru školy, kde je

myslenie viditeľné, aktívne podporované a vnímané ako hodnota. Žiaci si majú privlastniť proces učenia – učiť sa pre seba, nie pre známky, rodičov či učiteľa. Pomocou tzv. myšlienkových rutín sa učia uchopiť problém, zároveň im tieto rutiny dávajú štruktúru pre spoločný rozhovor.

Nebolí to...?

Bolí, lebo človek musí prebrať zodpovednosť za svoje vedomosti alebo názory a vedieť ich obhájiť. Zároveň je to pre žiakov oveľa zaujímavejšie, lebo sa stávajú na hodinách veľmi aktívnymi. Musia zväziť iný pohľad a dôjsť k hlbšiemu pochopeniu, a to sa nedá, keď idete nastokrát tému za témou. Najskôr som objavil tento koncept sám pre seba ako učiteľ fyziky, teraz by som chcel, aby sme sa tomu venovali v celej škole.

Ako môže vyzeráť takáto hodina?

Vedci z Harvardu, ktorí skúmali to, ako sa najlepšie učíme, zhrnuli najlepšie postupy učiteľov, ktorí podporovali myslenie a aktívne učenie žiakov. Najlepšie postupy museli

spĺňať určité kritériá: museli byť uskutočniteľné v jednoduchých krokoch, kedykoľvek podporiteľné učiteľom (aby sa na ne vedel rýchlo odvolať) a pravidelne sa opakujúce. Napríklad, idem učiť nové učivo o trení. Začneme experimentom. Jeden žiak si sadne na stoličku a budú ho tlačiť, prisadne si naňho ďalší a potom ďalší. Úlohou žiakov je celý priebeh najprv pozorovať. Nič iné, len opísať všetky aspekty toho, čo sa dialo. Je úžasné, čo dokážu niekedy žiaci vypozerovať. Potom sa ich pýtam, čo si o tom myslia, ako si vysvetľujú, čo sa tam stalo. Ďalej majú napísať všetky otázky či pochybnosti, ktoré majú v súvislosti s tým, čo vidia. Táto rutina sa volá pozoruj – uvažuj – dopytuj sa. Otázky z tretej časti rutiny sú pritom kľúčové, pretože podporujú, ako dokážem to, čo sa učím na hodine, preniesť do reálneho života. Pri tomto postupe sme vytvorili niekoľko vecí: deti majú čas na myslenie, pracujú s tichom, keď premýšľajú a je medzi nimi aj interakcia – teda sociálne učenie. V rámci diskusie sa pritom „zviditeľní“ to, čo si žiaci mys-

”
**ŠKOLA BY MALA
BYŤ O HĽADANÍ
HLBOKÝCH PRÁVD
NIELEN VO FYZIKE.“**

lia a dostávajú spätnú väzbu od spolužiakov, ktorí môžu oponovať alebo podporiť myšlienku. Následne všetko spoločne zdieľame.

Týka sa takýto prístup len prírodovedných predmetov?

Nie, tento postup je aplikovateľný vo všetkých predmetoch. Ideálne je, keď je to zavedené ako systémová vec, či už v celej škole alebo po celý čas v nejakom predmete. Videl som na svojich hodinách, keď som experimentoval s myšlienkovými rutinami, že asi nie je dobré miešať klasické vyučovanie s takýmto prístupom, kde naozaj je viac slobody, ale aj viac zodpovednosti. Žiaci za mnou nakoniec prišli, že chcú viac poznámok a výkladu. Musia ich dostať, je to tiež dôležité, ale principiálny problém je v tom, že nie sú nastavení, aby boli aktívnymi hráčmi priamo v triede, lebo tak boli naučení.

Ako zmeniť nastavenie žiakov?

Asi sa treba veľa rozprávať, počúvať ich a byť im príkladom. Ukázať žiakom, že ja nie som žiadny guru, že k tomu, čo im predkladám, som sa nejako dopracoval, brať vážne ich otázky a nechať priestor, aby na ne našli odpovede. Vytvoriť ten priestor je pritom zodpovednosť školy. Pre nás učiteľov to znamená

nanovo premyslieť koncept toho, čo je dôležité, čo sú tie veľké kamene – najdôležitejšie veci, ktoré by mali byť v akejsi čaši – v mojom predmete – a čo je drobný piesok, ktorý môže prísť neskôr.

Čo bude teda ďalší krok?

Momentálne chceme spolu s ďalšími kolegami analyzovať naše postupy a vytvárať priestor ako lepšie komunikovať so žiakmi, ako im načiť a ako ich podporiť, aby boli naozaj aktívnymi účastníkmi celého procesu. Lebo o to v konečnom dôsledku ide – aby zvnútorňovali myšlienky a aby vzdelanie bolo ich. Chceme, aby študenti uvažovali: toto je moja škola, moje vzdelanie, moja hodnota. Škola mi vytvorila priestor na to, aby som mohol prejaviť svoj názor, vytvoriť svoj vlastný myšlienkový konštrukt, ale aj zhodiť ho, keď uvidím, že na druhej strane sú lepšie a silnejšie argumenty. Nie v zmysle relativizovať pravdu, ale aby si ju objavili sami, zvnútorňovali si to, učili sa z chýb, svojich či ostatných. Verím, že tento proces je simulovateľný v triedach.

Máte na to čas? Učebné plány sú asi železná košľa...

Chceme si ho vytvoriť, a preto nejdeme spôsobom všetci naraz

v jednom šíku. Vyskúšal som si to najskôr sám na sebe, teraz to chceme v úzkej skupine inovatívnych kolegov premyslieť, vyskúšať, predebatovať s rodičmi, učiť sa zo spätnej väzby...

Nový spôsob výučby musí pedagóg zažiť, zniesť všetky námietky a hľadať riešenia. Prečo to robíme? Nechceme pripravovať žiakov, len aby boli úspešní v testoch, ale aby boli úspešní v živote. A úspešní v živote budú iba vtedy, keď budú vzdelaní, keď budú myslieť. Vzdelanie súvisí s tým, že mám hlboké pochopenie vecí, o ktorých hovorím.

Tento koncept vychádza z reálnych štúdií a výskumov a sme presvedčení, že v konečnom dôsledku to bude mať aj dopad na výsledky v štandardizovaných testoch, ako je testovanie 5, testovanie 9, maturitné či prijímacie skúšky. Ukazuje sa totiž, že ak sú žiaci naučení myslieť vo vyšších kognitívnych procesoch, kde musia hodnotiť, tvoriť, analyzovať, sú schopní zvládnuť aj tie nižšie kognitívne procesy týkajúce sa napríklad zapamätania.

Nehrozí, že pri rozvoji intelektových zručností bude zaostávať napríklad rozvoj tých sociálnych?

Naopak. Myšlienkové rutiny sú spôsob, ako klásť otázky tak, aby

došlo ku komunikácii medzi žiakmi, ale aj pedagógom. Je tam silná sociálna interakcia, čiže priestor pre budovanie učiaceho sa spoločenstva, ale aj priestor pre samostatné premýšľanie.

Nie je v tom koncepte riziko, že žiaci majú pocit, že učivo v škole už tak prežuli, že sa nepotrebujú doma vôbec pripravovať, zatiaľ čo pri pôvodnom koncepte dostali domácu úlohu a museli sa k tomu vrátiť?

Poviem vám, ako by som si to predstavoval. Na jednej hodine sme sa skvele pohádali a rozobrali sme štyri žiacke varianty riešenia jedného fyzikálneho problému a keď zazvonilo, ani sme si nevšimli, že už vstúpil ďalší učiteľ, pretože sme boli tak zaujatí. Keď študenti prišli s riešením toho problému, nepovedal som, že toto je moje riešenie, ale spýtal som sa, či existuje ešte nejaké iné? Skončilo to tým, že si vyžiadali experiment, ktorý mal rozhodnúť o tom, ktoré z riešení je správne. V tomto momente sme už nehovorili o fyzike, my sme ju robili. Toto je veľmi motivujúce: naštartuje to žiaka tak, že si doma sadne a preštuduje si o tom viac.

Hlboký záujem sa tak spája s fascináciou a s tým, že odhalím, čo ma oslovuje...

Napriek tomu, že sme všeobecné gymnázium, mali by sme umožniť žiakom ísť vlastnou cestou, aby sa mohli zaoberať tým, čo ich fascinuje a študovať to do hĺbky. Ak niekto na fyzike miluje mechaniku, tak mu umožniť, aby sa jej venoval viac ako elektrine a magnetizmu.

Myslíte si, že radosť z poznania je výpravou na miesto, kde sa stretne s tým, ktorý to stvoril?

Verím, že to k tomu povedie. Škola by mala byť o hľadani hlbokých právd nielen vo fyzike či literatúre, ale aj Pravdy s veľkým P. Mala by nastaviť študentov na poctivé hľadanie, čo znamená ísť do hĺbky a použiť rozum, vieru, srdce...

Dá sa zvoliť moderný inovatívny prístup bez toho, aby vás limitovala situácia v školstve s jej neustálymi zmenami?

Dá sa a sme povinní to robiť. Pedagogické poznanie, výskumy, ktoré realizovali seriózne univerzity, ukazujú, že toto je spôsob, ktorý vedie k úspešnejším, slobodnejším a poctivejším deťom. To, že žijeme stále v koncepte frontálneho vyučovania, je náš problém. Napríklad posledná štúdia na PISE ukazuje, že ak sa v školských systémoch dobre skombinuje objaviteľský prístup s dobrým vyučovaním, prinesie to najlepšie výsledky pri testovaniach. My stále testujeme vedomosti a poznatky, je otázka, či majú deti priestor na ten objaviteľský prístup, ohúrenie z nových vecí, priestor, aby o tom mohli so spolužiakmi komunikovať, aby boli aktívne. Od ministerstva potrebujeme podporu v zmysle väčšej slobody pre školy, aby učitelia v nich sa stali zodpovednými nielen za metódy výučby, ale aj za obsahy, za to či inovujú, alebo nie.

Z malej komunitnej školy je teda po pätnástich rokoch úspešný projekt...

V našej škole oslavujeme aj „nulť ročník“, teda rok, keď sme nezačali. Je dôležité si pripomínať, že bol čas, keď sme nemohli začať, lebo sme nemali žiakov. Môžeme mať skvelé plány, skvelých učiteľov, ale nemôžeme otvoriť školu, keď nemáme žiakov. To bolo v septembri 2003. Pamätám si doteraz burcujúcu kázeň vtedajšieho miestneho brata farára Jána Bohdana Hroboňa, ktorý z kazateľnice vyzýval, či sa nenájde v meste aspoň desať spravodlivých, ktorí by chceli mať dieťa v takejto škole... Nestalo sa. Poučili sme sa, uvedomili sme si, že to bolo treba asi lepšie pripraviť a odkomunikovať. Naučili sme sa pokore. V roku 2004 sme otvorili prvú triedu základnej školy s 25 žiakmi. Náš plán bol naozaj taký, že urobíme malú komunitnú školu s priemerne dvanástimi žiakmi v triede, s individuálnym

prístupom... Už prvý rok nám ukázal, že záujem je väčší, boli sme milo prekvapení. Nasledujúci rok sme mali už 40 žiakov v ročníku, čiže sme otvorili dve triedy a zrazu sme zistili, že ich nemáme kam umiestniť. Predpokladali sme, že priestory, ktoré máme, nám vystačia aspoň na dva-tri školské roky. Nárast pokračoval, až sme v roku 2012 otvorili materskú školu a v roku 2013 bilingválne gymnázium. Projekt základnej školy tak prerástol do spojenej školy, postupne sme vyriešili aj priestorovú otázku. Minulý školský rok sme končili so 714 žiakmi a do sveta sme vyslali prvých 38 maturantov. Veríme, že prinesú ovocie našej školy.

Nadviazali ste na tradíciu prvého slovenského gymnázia (1866 – 1875), kde sa vyučovalo „výlučne v reči slovenskej“. To zaväzuje...

Martin má silnú tradíciu evanjelického školstva a my by sme ju radi rozvíjali. Sme hrdí, že nadväzujeme na pôvodné myšlienky a tradíciu prvého slovenského gymnázia, ktoré malo podobný koncept ako naša škola. Zriaďovateľom základnej školy bola pôvodne Biblická škola so zámerom vzdelávať laických pracovníkov v cirkvi. Z Biblickej školy neskôr vzniklo univerzitné akreditované štúdium – bakalársky program misijná práca s deťmi a mládežou a magisterský program učiteľstvo evanjelického náboženstva na Žilinskej univerzite. Tým, že Biblická škola mala aj učiteľstvo evanjelického náboženstva, vychovala aj pre našu školu budúcich učiteľov. Dovolím si tvrdiť, že máme skvelý tím, oddaný myšlienke kvalitného, moderného a kresťanského vzdelávania. Medzi učiteľmi či žiakmi nie sú však len evanjelici, máme tu ľudí z rôznych denominácií, aj katolíkov. V mnohých smeroch je to obohacujúce. Učíme sa jeden od druhého aj čo sa týka duchovnosti či prístupov... Je dôležité, aby sme sa poznali.